

PRIMOR (je) SKA

Mračno jutro se je prebujalo, ko sem »pripekotala« s svojo psičko Abby na vrh in pred mano se je odprl svet: daleč čez hribe je bilo slutiti Trst, pod mano so še dremale vasice, za njimi je ležalo mirno morje, ob njem so čepeli Koper, v levo Izola in še bolj daleč Piran. Bilo je hladno septembrsko jutro. Pri Sv. Antonu je zazvonilo. Globoko sem zajela sapo, močno sem potegnila skozi razširjene nosnice in jutranji zrak, ki me je osvežil in prebudil. Za mojim hrbtom se je zasvetlikalo močnejše in prek zaspanih trav je dahnila prva sončna misel dneva. Bledo so zažarele trave, zato so se zalesketali suličasti listi oljk. Morje v daljavi se je razprlo in zavzdihnilo. Pogledala sem proti babičini hiši in nadaljevala pot.

Kdo bi vedel, koliko je turizem oblikoval kraj in ljudi ob slovenskem morju. Prav gotovo mu je obogatil podobo, mu odprl pot v svet ter pospešil njegov življenjski utrip, ker so milo podnebje, zdravilna slanica in lepota obmorskih krajev že zgodaj spodbujali željo po oddihu. Če gre verjeti zgodovinskimi virom, je prav zavetni zaliv Svetega Lovrenca (danes Portorož) privabljal ladjevja, da so tja pribežali pred neurji. In že takrat so nekatere bolezni zdravili z morskovo vodo in verjetno tudi z blatom iz bližnjih solin.

In ko smo že pri besedi soline. Vsi ste sigurno že slišali za Sečoveljske soline, ki niso le največje območje tradicionalnega pridobivanja soli, temveč tudi zanimiv pokrajinsko-ekološki mozaik, kjer se na izredno majhnem območju prepletajo vplivi človeka in naravnega okolja. Tudi zaradi tega je del solin razglašen za krajinski park.

Bile so počitnice in tiste dni sem bila pri babici na primorskem. Ko sem pripravljala kosilo, mi je zmanjkalo olivnega olja, ki sem ga nujno potrebovala za pripravo solate. Skupaj z babico sva odšli v trgovino, medtem pa mi je razložila kako pridobivajo olivno olje. Plodovi oljke, značilni za primorski svet rastejo na značilnem subtropskem drevesu, razširjenem predvsem na »sušnejših« obalnih območjih Sredozemlja. Oljko uporabljamo predvsem za pridobivanje olivnega olja, ki sem ga iskala tudi sama. V slovenskem primorju raste oljka na svoji skrajni severni podnebni meji, zato so pogoste pozebe, ki nastanejo ko temperatura močno pade in pomrznejo rastline.

Kako lahko na rastlinah nastanejo pozebe ko pa je za primorske pokrajine značilen žled. Ugotovila sem, da žled nastane, ko se dež pri prehodu skozi spodnje, hladnejše plasti ohladi pod 0 °C a ne zamrzne. Šele potem, ko podhlajeni dež pade na zamrzla tla, drevje in druge predmete zamrzne in se spremeni v težek ledeni oklep, kar je še hujše od pozebe.

Ampak tu se pojavlja se še en problem poleg občasnih nizkih temperatur, ki onemogočajo rast oljke. To je burja, ki ne škoduje samo rastlinam in drugim predmetom ampak tudi nam ljudem. Burja je suh, hladen, sunkovit severovzhodni veter, ki se pojavlja v primorski Sloveniji celo leto, zlasti močan in pogost pa je v zimski polovici leta. Kjer je burja močnejša lahko kot zanimivost vidimo poševno rastoča drevesa in njihove nesimetrične krošnje. Burja povzroča številne težave, vendar daje hladni suhi veter nekaterim sredozemskim pokrajinam poseben čar in jih loči od ostale Slovenije.

Sedaj sem vedela vse o olivnem olju, kar sem želela. Pa vendar me je zanimalo, zakaj je babica na poti domov reklam, da se spet vračava v slepo dolino. Sama živi v eni najlepših slepih dolin na severnem obrobju Podgrajskega podolja pri Brezovici. Slepa dolina je sestavljena kraška oblika, ki nastane na prehodu vodnega toka s površja v kraško podzemlje. Sestavlja jo rečna dolina s stalnim vodotokom, ki se na apnencu, prekitem s plastjo slabo prepustne naplavine, razširi in nato nenadno, slepo sklone s strmim polkrožnim pobočjem nad ponorno jamo ali breznom, kamor ponikne vodotok. Kot zanimivost mi je omenila tudi kolonat, zgodovinski pojem, ki je pomenil sistem proizvodnih odnosov na prehodu iz suženjstva v fevdalizem. Na primorskem so ga ohranili skoraj do 2. svetovne vojne in še po njej vseh posledic tudi socializem ni mogel izbrisati.

Na koncu dneva sva se odpravili na moj najljubši izlet v Škocjanske jame. Vendar do njih je vodila dolga pot po poljih, ki jim ni bilo videti konca. Polja imajo na primorskem velik pomen. Pogled na obdelovalne površine in njihovo obliko poljske razdelitve ob zgornjem toku Vipave je kazal na obsežnost in celovitost spreminjanja pokrajine zaradi melioracijskih posegov. Melioracije so namreč posegi za izboljšanje kakovosti kmetijskih zemljišč.

V Škocjanskih jamah teče Reka Reka, ki izvira v vznožju Snežnika in teče več kilometrov po neprepustni flišni podlagi. V Vremski dolini prestopi na apnenec in teče skoraj 3 km po slikoviti apneniški soteski, se za kratek čas skriva v Mohoričičevi ali Marinčevi jami, smukne pod naravni most med Malo in Veliko dolino ter končno ponikne v temačno podzemelj Škocjanske jame. S seboj prinaša flišni in apneniški prod iz zaledja ter grušč, ki nastane prim širjenju Male in Velike doline. Škocjanske jame so edinstven naravni spomenik na matičnem krasu, kjer se prepletajo mnogi kraški pojavi, tipični za kontaktni kras, to je stik med nepropustnimi in propustnimi kamninami. Med najbolj značilne štejemo slepo dolino, jame, udornice, sotesko Reke, ponore, brezna, suho dolino

Dan sva zaključili z rezino pršuta in požirkom kraškega terana. To žlahtno vino ima značaj krasa saj na njegov okus in barvo močno vpliva kraška rdeča prst. Zaradi velike količine mineralnih snovi in aminokislin daje sorta refošk na Kraški planoti vinu enkratno temno rdečo barvo z vijoličnim odtenkom. Vino je slovelo že v rimskih časih kot zdravilno in to mu pripisujejo še danes. Seveda pa se h kraškemu teranu odlično prileže kraški pršut.